

Иван Егорович Федосеев – Доосо Дыикти түбэлтэ

Туотук, оскуолатыттан кэлэн, тиэтэйэ-саарайа аяабыта. Аяаан бүтээт, быраатын Тукутугу көрдүү таңырдья ыстаммыта. Тукутук хаар киын оноро сылдьара.

- Тукутук, - диэбитэ Туотук, - миигин кытта туњах кэрийсэ барсађын дуо?

- Йираах дуо? Чугас дуо? Сатыы дуо? Хайынарынан дуо? – диэн Тукутук хос-хос ыйыталаан лэбэйдиир киын буолан биэрбитэ.

- Тэйиччи сођус. Хайынарынан барыахпыт, - диэн Туотук хардарбыта итиэннэ илиитинэн имнэнэн тиэтэппитэ.

Алтынны сангата этэ. Күн сардангата, хаартан тэйэн, чађылыяа оонньуура. Санга хаар көпсөркөй, үрдэ кыра да салгынтан үрэллэнний турар. Туотук хаар туњэрин кытта Көөнгүрэ үрэх куулатынан хайынар суола тэлбитэ. Суол халтараана сүрдээх этэ. Үрэх куулатынаађы ыарбаттан хабды үөрэ арахпат. Онно Туотук туњах ииппитэ. Тукутук биирдэ эмэ сылдынара. Кини булка сочко сүрэбэ тэппэт этэ. Хата ол оннугар ону-маны тута, уъана, оноро оонньуурун таптыыра.

- Туњахпын көрбөтөбүм ыраатта. Суор кэньэттэбэ буолуо...Бүгүн туњахтарбыт тугунан тосхойоллор? – диэбитэ Туотук таах иниэхтээбэр.

Оболор ыарбаны сађатынан сыйяа тэбэн баран испиттэрэ. Йарбалар төбөлөрүгээр Туотук бэлиэлэрэ көстүбүттэрэ. Туњахтан үс хабдыны ылбыттара. Төрдүс хабдылара эрдэ өлбүтүн суор сиэбит, түүтүн эрэ бурбатан хаалларбыт этэ. Ону көрөн баран Туотук:

- Суор түөкүн, сэрэн! Эн бињики кэпсэтэрбит буолуо! – диэн сааммыта.

Ити кэмнэ үрэх халдьытын диэки ыңыыр кыычыргырын курдук тыас ињиллибитэ. Уолаттар эргиллэ түспүттэрэ – буур тайах сүүрэн мађийан ињэр эбит. Аяађын аллаччы аппыт, тылын былас таңаарбыт. Кэнниттэн күөт ыт эккирэтэн ситиэхчэ буолан эрэрэ. Тайах, ыксаан, тумустаан киирбит бөлкөй бэстэр аттыларыгар тохтоон хорус гыммыта.

Туотук маннай утаа бөյүөлэккэ төннөн булчуттарга тыллыахха дии санаабыта, онтон бултуурга көнүл сурук наадатын өйдөөбүтэ. Тугун дыиктитэй, күөт ыт үрбэт, кэлэ-кэлэ тайахха түээр. Тайах иннинэн буола сылдьан төбөтүнэн сиэлийэр эбэтэр атааынан охсор. Күөт ыт тайађы тула холоруктатар.

- Тукутуок, ыт буолбатах, бөрө бывыылаах, - диэн Туотук соңуйбуута. – Ол ињин үрбэт эбит. Бөрө, чахчы бөрө!

Тукутук убайын сиёбүттэн тардыалаабыта, сүрдээбин куттаммыт этэ.

- Убаай, убаай, - дии-дии аймаммыта, - дыиэбитигэр куотуюх. Аны бөрө бињигини...

- Сангарба! Ол ханна куотаары... Хата ыарба күлүгэр саңыах, - диэбитэ Туотук, бэйэтэ эмиэ куттаммытын биллэrimээри, холкутуйбута буола-буола. Ол кэннэ бүк баттыыр быңабын туроран, улаханы кыйайыах киңи курдук бэлэмнэммитэ буолаахтаабыта.

Уолаттар ыарба күлүгэр саспыштара. Тукутук убайын ыга харбаабыта. Кини, бөрө улуяа-улуяа тайахха түстэбинэ, харабын бына симэрэ, төбөтүн хаарга аннъара. Ити ыккардыгар хантан эрэ хара хаањах өрүтэ быраацталаанан кэлбитэ. Хорус гына тохтуу түнээт, икки атаџар турбута итиэннэ тыыллангаабыта. Ол кэнниттэн бөрө диэки ыстаммыта. Ити энэ этэ. Аны бөрөлөөх энэ киирсиилэрэ саңаламмыта. Өй мэйдээх тулуйбат часкыра, хаар күдэригэ өрө холоруктаммыта.

Тайах мангтай утас тугу да өйдөөбөтөх курдук олооруннуу турбута. Онтон, үрэх халдьыытын таннары тамаралаан киирэн, уолаттары адьас иннилэринэн куула тыаџа күлүкүс гынан аўыйахта көстөн хаалбыта.

Бөрө энэни кытта тургулаңар күүжэ суюбун билинэн, кутуругун кумуччу туттубутунан, тыа диэки субурус гыммыта. Энэ, кинини эккирэтэн, иккитэ-үстэ ойуолаан маңыйыктанан көрөн баран тохтообута. Суос бэринэн, ынырыктык часкыя-часкыя, биир бэни баппаацдарынан хайыта-тырыга синнныбыта. Онтон дээ уоңа-кылына уңарыйан, аргый хаман бэйбэлдиййэн кэлэн, охсууу буолбут сирин сыйырбалаабыта, ол-бу диэки хантаарынгаабыта. Тугу эрэ чунгуурдуу, сотору-сотору олороро. Баппаацдарынан муннун-уоңун ньухханаара. Онтон дээ кэмниэ-кэнэбэс аат хараты батыччаахтаан хара тыатыгар киирэн бара турбута.

Уолаттар мангтай утас туюх буолбутун ситэ өйдөөбөтөхтөрө. Олус уолуйбуттар этэ. Тукутук биир кэм тайах мастерын ыгыта туппалыыра. Туотук бокуойа суюх хаары дьөлүтэ кэйэрэ.

- Дээ дыикти! Дыикти түбэлтэ! – диэбитэ Туотук кэмниэ-кэнэбэс уоскуйан баран. – Энэ тайаңы тоюу көмүскэстэ? Ким да истибэтэх, көрбөтөх суола.

- Бөрө энэ иннигэр ханаан эрэ буруйу онорбута буолуу, ону иэстэстэбэ, - диэн Тукутук таайбыта.

- Туюх буруйу оноруон сөбүй? – диэн Туотук быраатын этиитин сэнгээрбитэ. – Арай бөрө энэ ојотун тутан кэбиши дуо? Дээ буолуу даңаны.

- Баџар, энэ, - диэбитэ Тукутук, убайын диэки тиэхэлээхтик көрө-көрө, - мөлтөбү, кыамматы көмүскэңэр үтүө санаалаах кырдаңас буолуу. Ол ийин тайах эрэйдээби өлүүттэн өрүүйдэбэ. Холобура, эн миигин дьарыйдаххына, атын уолаттар көмүскэңэллэрин курдук...

Уолаттар өлгөм бултаах, күө-дьяа буолан дьиэлэригэр төннүүбүттэрэ.